

Posudek oponenta na bakalářskou práci "Třetí dítě? Reflexe faktorů ovlivňujících rozhodnutí pořídit si třetí dítě z pohledu vysokoškolsky vzdělaných matek" (Petra Kydlíčková Hajska, 2015)

vypracoval: Ondřej Špaček, Ph.D.

Předložená bakalářská práce se zaměřuje na relevantní téma z oblasti sociologie rodiny, totiž na způsob rozhodování o počtu dětí, které si rodiny pořizují, se specifickým zaměřením na skupiny vysokoškolsky vzdělaných matek. Empirický výzkum je založen na polostrukturovaných rozhovorech s devíti matkami-vysokoškolačkami, které již mají alespoň tři děti. Zaměřuje se přitom především na jejich reflexi faktorů, které rozhodnutí pořídit si třetí dítě nejspíše ovlivnily.

Teoretické zakotvení zahrnuje řadu klíčových českých textů zabývajících se problematikou rodiny. Zároveň ale poněkud pokulhává v soustředěném zaměření na definovaný záměr práce. Zatímco otázka historického vývoje rodiny od archaických společností je pro tuto práci v zásadě irelevantní, chybí zde detailnější představení klíčových studií, které se zaměřují nejen na obecnou podobu moderní rodiny, ale právě na specifika rodiny se třemi dětmi. Kupříkladu podle mého názoru klíčová role normativního modelu rodiny je zmiňována v zásadě zběžně, pouze v poznámce pod čarou (str. 8).

S tím souvisí i citelné zanedbání bytostně sociologické perspektivy na faktory ovlivňující počet dětí, totiž teorie vycházející s konceptu sociálních norem, normality a jejich sociální konstrukce. Přitom v alespoň některých citovaných textech představuje podstatný úhel pohledu. Zásadně přitom zpochybňuje uvedenou, v tomto kontextu neadekvátní definici demografického chování, jakožto „chování vycházející z instinktů a přirozených potřeb jedinců“ (str. 9). Je možná, že využití mezinárodních srovnávacích studií či zahraniční literatury by kromě širšího zakotvení diskuze mohlo přinést i vítané zpochybnění „samozřejmosti“ české sociální reality modelu rodiny o dvou dětech.

Demograficko-datová část vstupní diskuze se opírá o dobré zdroje, ale mohla by být zpracována přesvědčivějším způsobem. Proměna či stabilita české rodiny v čase z pohledu počtu dětí zde není nikde zachycena jasně a srozumitelně. Popis absolutních četností narozených dětí třetích v pořadí totiž nestačí, protože význam této hodnoty lze rozpoznat až na základě zohlednění celkového počtu narozených dětí, ale i situace z hlediska generačního vývoje (v jaké fázi životního cyklu jsou potenciální matky z různě rozsáhlých populačních kohort apod.). Ostatně i úvod práce je v této otázce nejednoznačný – zatímco na str. 1 je uvedeno, že „v roce 2013 (lze) sledovat zvýšený počet dětí narozených ve třetím a vyšším pořadí“, o dvě strany dále se uvádí, že „Vícečetné rodiny, ..., se v českém prostředí objevují stále vzácněji“. Jak to tedy je? Některé pasáže zde jsou navíc poněkud tautologické, např. „Zmenšuje se počet členů v rodině, což je způsobené menším podílem dětí narozených ve vyšších pořadích, a zároveň roste podíl dětí narozených především v prvních dvou pořadích“ (str. 10).

Samotný empirický výzkum je formulován smysluplně, byť v kontextu výzkumné otázky mi poněkud chybí explicitní zdůvodnění, proč se autorka rozhodla zaměřit právě na vysokoškolačky. Tento důvod si musíme domýšlet, a přestože to na základě diskutované literatury jde poměrně snadno, mělo by to být v textu přímo a jasně vysvětleno. Rozhodnutí nezahrnovat do výběru věřící ženy je rozumné, stejně tak nekomplikovat situaci rodinami, kde děti nepocházejí od jednoho otce. Naopak

nepřesvědčivě jsou v kritériích vyřazeny páry nežijící v manželství. Uvedený argument: „protože v České republice se 45 % narozených dětí rodí mimo manželství“ se mi zdá dokonce kontraproduktivní.

Vzhledem k povaze výsledného vzorku by možná bylo vhodné se zamyslet nad tím, zda se výzkum zaměřil skutečně na vysokoškolsky vzdělané ženy jako takové, nebo spíše na určitou specifickou skupinu. Většina respondentek je profesně spjata s akademickou (pět dosáhlo či studuje PhD) či medicínskou sférou. Naopak typická zaměstnání soukromého sektoru jsou spíše opominuta. To samozřejmě může vytvářet odlišné podmínky pro rozhodování o dalším dítěti.

Samotná analýza je pečlivá a široce ukazuje nejrůznější aspekty problematiky. K jejímu provedení bych měl ale dvě hlavní výtky:

- (1) Výstupy otevírají otázku, zda se autorka v samotné analýze dat nezastavila příliš brzo. Fragmentovaná povaha výsledku působí spíše dojmem seřazených výstupů otevřeného kódování, s chybějící snahou tyto kódy více selektovat a sdružovat. S tím souvisí i poněkud nešťastné rozdrobení a akcentování jednotlivých respondentek (Alena řekla... Marie řekla...), spíše než snaha o hledání abstraktnějších konceptů/kategorií, u kterých by jednotlivé výpovědi byly „pouze“ empirickým argumentem.
- (2) Některé části analýzy, zejména úvodní pasáž o vzdělání a ekonomických podmínkách, působí dojmem (a struktura rozhovoru tomu napovídá), že uvedené faktory byly - spíše než respondentkami – vneseny do výpovědí výzkumníci. Jinak řečeno, pokud bylo nadneseno, jakou roli hrálo vzdělání, tak jsme se dozvěděli „nějakou“ volnou improvizací na dané téma, ale nezdá se, že by se jednalo o žité reflexe dotazovaných žen (na rozdíl např. od čtvrté části se silnými výpověďmi o vlivu matek a manželů).

Korektní anonymizace respondentek je poněkud narušována tím, že řada z nich je vysoce kvalifikovaná v poměrně specializovaných oborech. V kombinaci s uvedením jejich přesného věku a ne zcela obvyklým faktem trojnásobným mateřstvím mám obavu, že identita účastnic výzkumu nemusí být dostatečně skryta (v jednom případě dokonce v přepisu unikne i název zaměstnavatele, str. 47). Za zvážení by zde stálo např. nahrazení skutečných profesí a oborů vzdělání jejich odpovídajícími náhradami.

Z hlediska formálních náležitostí je text v pořádku. Pouze v seznamu literatury by šlo upozornit na to, že Pakostův text z roku 2009 je článkem v odborném časopise a nikoli online dokumentem – tomu by pak měla odpovídat i podoba odkazu. Strašilová 2013 pak poněkud vybočila z abecedního řazení.

Přes uvedené výtky mohu říci, že předložený text rozhodně splňuje požadavky kladené na bakalářskou práci. Při obhajobě by podle mého názoru bylo zajímavé zaměřit se především na využití opominutého konceptu sociální normy jakožto klíčového faktoru, se kterým se respondentky při rozhodování potýkaly. Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji ji hodnotit známkou velmi dobře.